

Bramming Egnsmuseum

Kaj Lykke

Jane Bækkel Møller, 2017

Kaj Lykke blev født i 1625. Han var søn af den rige adelsmand Frands Lykke. Han arbejdede som kammerjunker hos Christian IV. I 1656 skrev han et brev til sin elskerinde, hvori han fornærmede dronningen. Det fik katastrofale konsekvenser, og Lykke måtte flygte ud af landet for at undgå at blive henrettet.

Et maleri af Kaj Lykke. Foto: Bramming Egnsmuseum.

Ungdom og starten på en karriere

Om Kaj Lykkes barndom ved vi ikke noget, men da han var 16 år gammel, blev han sendt på en dannelsesrejse rundt i Europa. Her studerede han på en lang række af de fineste universiteter. Rejsen tog 5 år i alt. Sådant en uddannelsesrejse var helt normal inden for den adelige kreds. I 1645 vendte han hjem til Danmark igen. Her blev han hofjunker for Christian IV's regering, og senere forfremmet til kammerjunker. Han blev dog fyret i 1648. Den præcise årsag kendes ikke, men rygter vil vide, at det skyldes, at han nægtede at deltage i udenlandsk krigstjeneste. Da faderen, Frands Lykke, døde i 1655, overtog Kaj 8 godser og flere gårde rundt i hele landet. De havde til sammen en værdi af 400.000 rigsdaler, hvilket var en ufattelig stor rigdom dengang.

I 1657 udbrød der krig med Sverige. Kaj Lykke tilbød, med sin egen store formue, at stille et mindre regiment på 1000 mand til rådighed. På den måde blev han oberst for sin egen hær, men kunne ikke betegnes som en feltherre, men nærmere en økonomichef. Regimentet kom dog aldrig ud i direkte krigshandlinger. I ren kedsomhed valgte soldaterne at plyndre rundt på Fyn. Projektet var et økonomisk nederlag for Lykke, som aldrig helt kom sig over det.

Et skæbnesvangert brev

I 1658 blev han udnævnt til Frederik 3's lensmand på Aalborg Slot. Her blev han et par år senere gift med den fattige enkefru Øllegaard Gyldenstjerne.

Ægteskabet forhindrede ikke Lykke i fortsat at have en elskerinde. Denne elskerinde var ansat som tjenestepige på herregården Rantzausholm. Hendes navn var Sophie Abelsdatter, og i 1656 truede hun med at opsige sin tjeneste og forlade herregården. Begrundelsen var, at hun blev bagtalt af de andre ansatte. For at overtale Sophie Abelsdatter til at blive på slottet, skrev Lykke et brev, hvori han fortalte, at de rygter der gik om hende på godset, også var de samme rygter, som gik om kong Frederik III's dronning Sophie Amalie. Lykke skrev, at dronningen, Sophie

Bramming Egnsmuseum

Amalie, skulle ”ligge i med sine lakajer”. Og hvis man kunne tale sådan om dronningen, så kunne Sophie Abelsdatter også overkomme at blive bagtalt. Sophie Abelsdatter må have bøjet sig for Lykkes overtalelse, da hun tilsyneladende blev boende på slottet og giftede sig med ridefogeden Peter Børting. I 1661 valgte Lykke at afskedige Børting, da han mente, at Børting fuskede med godsregnskaberne. I mellemtiden havde Sophie Abelsdatter gemt brevet fra Kaj Lykke. Brevet var kommet i husbonden Peters besiddelse. Bitter over at være blevet fyret, tog Børting brevet, og afleverede det hos konges kammertjener Mikkel Skov og generalfiskalen (rigsadvokat) Søren Kornerup.

Konsekvenserne

Konsekvenserne for Kaj Lykke var katastrofale. I første omgang fik kongen ikke kendskab til brevet, og Lykke forsøgte at lave en aftale med kammertjeneren og generalfiskalen Søren Kornerup. I aftalen skulle han indrømme at have begået majestætsfornærmelse, og straffen skulle være at afstå det meste af sin formue. Til gengæld ville han undgå at blive retsforfulgt. Lykke skulle afstå sin formue over flere rater, men da det angiveligt ikke lykkedes ham at overholde den første termin, faldt aftalen til jorden, på trods af, at der i aftalen kunne gøres regres i Lykkes ejendom, hvis han ikke betalte til tiden. Pga. den brudte aftale rejste Kornerup en sag i Højesteret om majestætsfornærmelse.

Lykke var dog ikke selv tilstede under retssagen, da han i frygt for konsekvensen, var flygtet til Sverige.

Straffen blev, at han skulle tabe både liv, ære og gods.

Kornerup havde et fældende bevis, da Lykke i den tidligere aftale, skrev under på en tilståelse. Ved domsafsigelse var dommerne enige i, at Lykke havde begået majestætsfornærmelse. Han skulle derfor fratages sin formue, sit gods og miste sit liv. Men pga. Lykkes landflygtighed kunne de ikke henrette ham. De valgte derfor at lave en vellignende dukke, som skulle henrettes ”in effigie”. Den fik først hugget højre hånd af, da det var den han skrev sit fornærmende brev med. Dernæst blev han halshugget, og både hoved og hånd blev sat på stage. Seancen foregik på slotspladsen foran Københavns Slot og blev overværet af Frederik III og Sophie Amalie samt deres børn. Lykkes våbenskjold blev knust, og alt hans gods beslaglagt til fordel for kongen. Retssagen i sig selv var meget speciel, da man på daværende tidspunkt ikke kunne idømmes dødsstraf for majestætsfornærmelse, og slet ikke mod dronningen. Det normale var at blive frataget sit gods, og kun ved trusler på kongens liv kunne man risikere dødsstraf. Et andet aspekt var, at brevet skrevet af Kaj Lykke af ukendte årsager, ikke blev læst op i retten.

Derudover var den ene af de to aftale partnere, Rantzau, inhabil. Han burde ikke være dommer i sagen eller lede retsforhandlingerne. Der var spekulation om, hvorvidt hele retssagen var en farce, hvor afgørelsen allerede var bestemt på forhånd.

Bramming hovedgård

Kaj Lykke levede i landflygtighed i Sverige i 24 år, inden han i 1685 fik lov til at rejse hjem igen af den nye konge, Christian V. Hans kone Øllegaard Gyldenstjerne havde i mellemtiden arvet Bidstrup gård, hvor Kaj Lykke flytter ind. Hun døde dog allerede året efter, mens Kaj Lykke blev boende i en årrække. I 1697, efter at have rundet 70 år, flytter han til Bramming Hovedgård. Opholdet kunne lade sig gøre, da ejerne af gården var Øllegaard Gyldenstjernens datter fra det første ægteskab, Sophie Amalie, og hendes mand Johan Rantzau.

Kaj Lykkes ophold blev dog kort. I 1699 var han på vej hjem fra en fest på Endrupholm. Han kørte i hestevogn, men af ukendte årsager væltede kusken med hestevognen, og Kaj Lykke brækkede halsen. Han døde 3 dage efter.

Bramming Egnsmuseum

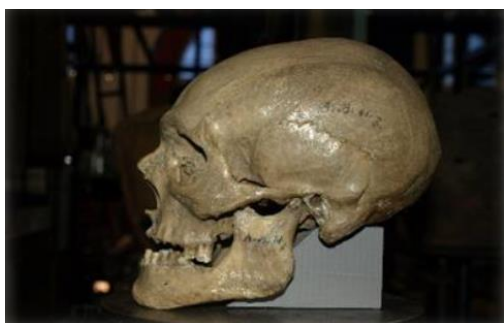

Kort fra Poul Lunds vandrehjem. Billede: Bramming Egnsmuseum.

Kraniet

I 1858 rejste to medicinstuderende fra København til Bramming for at studere Kaj Lykkes kranie. Kraniet lå i krypten i Skt. Knuds kirke.

Det vides ikke, om de fik lov, men de valgte at tage kraniet med tilbage til København og Normalanatomisk Museum for at undersøge det nærmere. Grunden til interessen for Kaj Lykkes kranium, skyldes den særlige hovedform, der havde fællestræk med dele af et kranie fra en tidligere menneskerace fundet i Neanderthal i Tyskland i 1856. Lykkes kranie var usædvanligt småt og havde en meget vigende pande. Kraniet var derfor et bevis på, at man ikke behøvede at være et forhistorisk menneske, selvom de havde fælles træk. Desuden mente de dengang, at man kunne se et menneskes personlighed ud fra deres kranie. Da Lykke havde et meget lille kranie, mente de derfor at han måtte have været mindre begavet. Der er dog intet i kilderne, der tyder på, at det skulle være tilfældet. Kaj Lykkes kranie var, pga. den specielle hovedfacon, et samtaleemne i hele Europa langt op i 1900 tallet.

Kaj Lykkes kranie er en del af den faste udstilling på Bramming Egnsmuseum. Foto: Bramming Egnsmuseum.

Spøgeri i Bramming

Mens hovedet lå i København, befandt resten af kroppen sig i Bramming. Allerede dengang florerede der spøgelseshistorier om Kaj Lykke og det manglende hoved. Da Poul Lund overtog Bramming Hovedgård i 1939, åbnede han et vandrehjem på hovedgården og markedsførte det med flere spøgelseshistorier om Kaj Lykke. Historierne har virket så godt, at nogle besøgende flygtede fra vandrehjemmet, fordi det spøgte.

Bramming Egnsmuseum

Poul Lund mente, at han selv havde mødt Kaj Lykkes spøgelse i et værelse, som han brugte som midlertidigt soveværelse. Han iværksatte derfor i 1943 en undersøgelse af Kaj Lykkes skelet, der lå under Skt. Knuds kirke. Personale fra Nationalmuseet transporterede kraniet tilbage til Bramming, for at se om det passede med de andre jordiske rester. Kraniet passede, og man bekræftede derved, at det tilhørte Lykke. Efter undersøgelserne blev kraniet fragtet tilbage til København.

Kaj Lykkes knogler, som ligger i Sct. Knuds kirke i Bramming.

I 1978 blev historien om Kaj Lykkes kranie opdaget af en journalist på BT, der skrev om spøgerier på danske herregårde. Han fik lejlighed til at se kraniet, der stadig befandt sig på Nationalmuseet. Han undrede sig over, at kraniet stadig befandt sig der, når det ikke længere havde nogen videnskabelig betydning, og blev enig med rigsantikvar Glob om, at det skulle sendes tilbage til Bramming.

I starten ville man placere kraniet i kisten sammen med resten af skelettet, men da man så, hvor dårlig bevaret de resterende knogler var, valgte præsten at opbevare det i præstegårdens penge-skab. Da præsten gik på pension i 1984, overdrog han det til byhistorisk arkiv og i 1990 til museet.

I dag leder Kaj Lykke måske stadig efter sit hoved. Mens kroppen ligger i en kiste i Sct. Knuds kirke, står hovedet til fuld skue i montren på Bramming Egnsmuseum.

Tidslinje

- 1625: Kaj Lykke blev født.
- 1640-45: Lykke tog på rundrejse i Europa.
- 1645: Lykke blev hofjunker
- 1646: Forfremmet til kammerjunker for Christian IV.
- 1648: Fyret som kammerjunker
- 1655: Frands Lykke døde, og Kaj overtager samtlige godser.
- 1656: Lykke skrev det majestætsfornærmende brev.
- 1657: Svenskekrigene. Kaj finansierede et regiment af sin egen formue.
- 1658: Udråbt til Lensmand på Aalborghus af Frederik III.
- 1660: Gift med Øllegaard Gyldenstjerne.
- 1661: Lykke fyrede sin ridefoged pga. rod i regnskabet.
 - 28/7: skrev Lykke et brev, hvori han indrømmede at have begået majestætsfornærmelse.
 - 30/7: skrev kongen, at Lykke var benådet, hvis blot han afstod en vis formue inden for en aftalt termin.
 - 30/7: Lykke skrev under på aftalen.

Bramming Egnsmuseum

- 1/8: Lykke skrev et andet brev, hvori han erkendte at skyldte kongen 100.000 rigsdaler.
Medio august: Lykke betalte ikke til termin.
August: Lykke flygtede til Sverige.
24/8: Lykke stævnes for højesteret.
2/9: Møde i højesteret, uden Lykkes deltagelse.
4/9: Lykkes våbenskjold ødelægges.
5/9: En dukke af Kaj Lykke blev henrettet på slotspladsen ved København slot.
- 1676: Fanget af danske udstationerede i Landskrona, men blev frigivet.
1685: Kaj Lykke fik lov at vende hjem efter dronning Sophie Amalies død.
Han opholdt sig hos sin hustru på Bidstrup gård.
1697: Hustruen Øllegård Gyldenstjerne døde. Han rejste til Bramming hovedgård.
1699: Kaj Lykke døde.

Kilder

- Friisberg, Claus, *Grænsen for magten, Frederik 3. og enevældens indførelse*, Vestjysk kulturforlag, 2017.
Husted, Vagn: *Det skete ved Vibæk bæk*. Lokal-Årbogen 1996 s.66-74
Larsen, Tommi: *Kaj Lykke*. Lokal-Årbogen 1996 s 64-75
Larsen, Tommi: *Kaj Lykkes hoved*. Lokal-Årbogen 1997 s.84-86
Museumssag BRM 109 på Bramming Egnsmuseum.